

Mreža muzeja — odgovor vremenu i stručnim potrebama

Tomislav Šola

Muzejski dokumentacioni centar, Zagreb

Prošlo je stoljeće imalo druge potrebe, upravo — druge probleme i nastojalo ih je riješiti očito drugim načinima. Jedan od već tada razvijenih društvenih mehanizama bio je muzej i bilo je neizbježno da taj muzej bude slika svojega vremena i njegovih ambicija. Danas takav racionalistički, specijalistički, koji put čak i netolerantan i nacionalistički muzej, nema kontekst koji ga je stvarao niti više može odgovarati na potrebe koje je slijedio. (Tamo gdje se očuvao u svojem anakronističkom obliku, takav muzej može, a to je upravo obrnuto od njegove prirodne uloge, stvarati ili reanimirati stare potrebe i zaboravljene ambicije.) Naravno da se svakoj jezgrovitoj kritici može prigovarati isključivost, ali to je cijena jasnoće. Uz to, očito je nemoguće muzeje dijeliti na tradicionalne i suvremene, jer se elementi jednog i drugog uvijek u tolikoj mjeri miješaju da je oštra granica tek potreba rasprave i dogovaranja, a ne činjenica prakse.

U nas je, rekao bih, potreba distinkcija, potreba obnove motiva i metoda dramatičnija činjenicom ambicija našeg društva. Nije namjera ponavljati tzv. pozitivna opredjeljenja naše društveno-političke zajednice jer su uglavnom poznata i prihvaćena. Počam od prošlog rata svagdje je, čini se, učinjeno više no na području muzeja. Ne znači to nikako da nije bilo zaslužnih pojedina i institucija nego upravo obratno — da su imali teži zadatak učiniti ono što su učinili na unapređenju djelatnosti.

Posljedica neorganiziranosti i nedostatka kulturne politike u djelatnosti je i izložbeni boom koji sam po sebi nije ni loš ni nepotreban, ali otkriva svoju prirodu građanske kulture i dvostrukog morala time što se događa u vrijeme kad bi prioriteta trebali izgledati drukčije. Tamo gdje su muzejske institucije najobaveznije po zakonu o muzejskoj dje-

latnosti i profesionalnom habitusu, — tamo je stanje alarmantno.

Riječ je naime o obavezi zaštite baštine u čemu su muzeji **obavezni** istraživati, sakupljati, obrađivati i prezentirati tu baštinu. Ako je riječ o stručnjacima, treba reći da su pogodeni niskim osobnim dohodima i opadanjem društvenog statusa profesije, (dakle i negativnom selekcijom novih kadrova). Ako je riječ o istraživanju, stručnjaci su malobrojni, a sredstva namijenjena toj svrsi ispod granice dozvoljenog. Govorimo li o prikupljanju muzejske građe, — sredstva za tu namjenu su premalena, — istraživanjima na terenu prikuplja se premalo, pokloni su sve rjeđi... Zbog mnogostrukih razloga, za što snose krivicu i sami muzeji, suviše je neobrađenih i neinventiranih predmeta po muzejima. Govorimo li o prezentaciji situacija, nije zadovoljavajuća jer mnogi, pa i najvažniji muzeji nemaju stalnog postava ili je taj zastario i koncepcijski i opremom. O najizravnijem čuvanju kao što je smještaj u depoima već je dovoljno bilo govora: nerijetko su u njima umjesto da budu zaštićeni muzejski predmeti izloženi dodatnim rizicima. Reklo se, da je bolje ne vršiti iskapanja, jer su u zemlji predmeti znatno bolje zaštićeni: kad ugledaju svjetlo dana, često nedostaju osnovni uvjeti smještaja i nužne konzervacije. Svakodnevni tisak već donosi dovoljno indikativnih podataka o krađama muzejskih predmeta iz prostorija muzeja gdje bi upravo trebali biti najviše zaštićeni. I još nešto; kako i najsavršenija tehnologizacija muzejskog radnog procesa glatko priznaje da je zalag kvalitete muzejskog radnog procesa uvijek čovjek, — treba još jednom reći da se u nas muzejska profesija još uvijek uči najskupljom i anakroničnom metodom: u samom radu. Već odavno je naime jasno da cjelovit muzejski radni proces mora imati izvođače koji su obrazovani za rad u muzejskoj ustanovi. Otuda i činjenica da koncepcijom i praksom muzejskog poslanstva u društvu kasnimo za svim iole razvijenim sredinama. Svravnjeno s intencijama društva na socijalističkoj i samoupravnoj razini, to stanje mora izgledati tim neodrživije. Makar se mnogima to činilo, pose-

bice izvan same muzejske struke, — muzejsko poslanstvo se treba realizirati u najosjetljivijem dijelu društvenog bića: u građenju svijesti o cjelovitom environmentu u svim njegovim dimenzijama — od socijalne i sociološke, ekonomske, kulturne i ekološke do civilizacijske. Taj zadatak naravno ne mogu poduzeti tzv. tradicionalni muzeji, pogotovu ako ih u tome ometa oslabljenost struke i latentno siromaštvo.

Prva cjelovitija akcija ove vrste, kojom se htjelo učiniti analizu stanja i dati osnov za nov napredak struke učinjena je u Hrvatskoj još 1967. Ponovljeni napor uslijedio je 1975. godine, a od 1980. traje u raznim raspravama, pri raznim forumima i s različitim intenzitetom nastojanje da se sličnim naporom analize i projekcija konačno formulira elaborat o mreži muzeja.

Nije bila namjera da se u ovim prethodnim recima nabroje sve boljke i neriješeni problemi koji ometaju djelatnost u kvalitetnijem radu. U cjelovitom tekstu o područjima neriješenih problema namijenjenom onima koji ih ne znaju, morala bi se bar spomenuti usitnjenost interesa, te nedostatak kulturne politike, multiplikacija istovrsnih nastojanja, nekontrolirano nastajanje i nestajanje muzejskih institucija, nedostatak mehanizma stručne pomoći i kontrole stručnih rezultata, nedostatak informacijske kohezije, nekoordiniranost programa, itd.

Mreža muzeja kao stručni muzeološki zadatak podrazumijeva upravo napor organizacije djelatnosti, — prijelaz djelatnosti u viši oblik sredenosti. Svakome komu je nejasno o čemu je riječ činit će se da se zbrajanjem dobrofunkcionirajućih muzeja rješava i cjelovita situacija. Po tome bi trebalo uzna- stajati na pojedinačnim ustanovama, a krajnji rezultat bi trebala biti uređena djelatnost. Bilo bi u tome i istine kad bi znali da možemo računati s neophodnom razinom muzeološke stručnosti muzejskih radnika i jasnom kulturnom politikom koja se tiče strateškog razvoja djelatnosti. U ovim našim okolnostima mreža muzeja podrazumijeva definiciju razvojnih ciljeva i (na stručnim potrebama osnovanu) zakonsku

regulaciju međusobnih obaveza i nadležnosti. Cilj je da djelatnošću muzeja u potpunosti »pokrijemo« područje republike i da to bude napravljeno na najjednostavniji, najracionalniji, najjeftiniji i najefikasniji način. To je i najmuzeološki način.

Koji su muzeji nacionalne važnosti, koji su regionalnog karaktera? Koji muzeji imaju status zavičajnih i gradskih muzeja? Koji muzeji predstavljaju samo muzejske zbirke i tko se o njima (stručno) mora brinuti. Muzeji nisu ni riznice niti relikvijariji lokalnih identiteta. Njihovi zadaci sežu mnogo dalje od prestižnih motiva. Suвременa muzeologija u svijetu poznaje korjenito nove pristupe potvrđene u praksi gdje se samoupravljanje ne spominje kao oblik administriranja nego kao način korištenja muzeja. Nedoživljivo je da nam neke zemlje u tome drže lekciju.

Otvaranjem novih prostora Zagreb ima jedinstvenu priliku da u najboljem smislu i na najkorisniji način upotrijebi nov, neinhibiran kadar, nove prostorne, financijske i organizacione potencijale. Tako je na inicijativu Skupštine grada nastala jedna preliminarna koncepcija muzejskog centra koji bi predstavljao izvršni mehanizam zajedništva. Termini »reorganizacija« i »zajedništvo« imaju već negativne konotacije stečene krivom upotrebom. Treba još jednom reći da nije riječ o novinama i otkrićima: sve što govorimo bilo je već barem spomenuto, a sve što treba učiniti bilo je pokušano ili bar planirano. Pokušaji rezimiranja služe tek kao podsjetnik i poticaj da započete poslove dovršimo.

Poslu reorganizacije muzejske djelatnosti treba prići hitno, s iskusnim i odabranim stručnim timom i garancijama provedbe. Cilj je reorganizacije, a to mnogi ne žele razumjeti jer im stručni interesi završavaju na vlastitom pragu, da osnaži djelatnost, da je stručnom koležijom učini efikasnijom, — da poboljša društveni status muzeja i muzejskih radnika. Samo prestrukturiranje, to treba reći, ne rješava mnogo jer bi mnogo više bilo učinjeno i do sada da su svi izvršavali svoje zadatke.

Popis poslova na reorganizaciji djelatnosti u Hrvatskoj mogao bi izgledati ovako:

1. Stavljanje Muzejskog savjeta u operativni oblik;

2. Uspostava i organizacija Muzejskog centra (Zajednica muzeja Hrvatske);
3. Standardizacija ustanova i radnog procesa;
4. Uvođenje novog sistema klasifikacije i dokumentacije muzejskih predmeta;
5. Uspostava dodiplomskog studija muzeologije i sistema usavršavanja muzejskih radnika;
6. Pretvaranje Zajednice muzeja Hrvatske u financijski i stručno snažnu profesionalnu organizaciju;
7. Reorganizacija i određenje statusa muzeja, verifikacija muzeja, valorizacija ostalih oblika skupljačke i prezentacijske djelatnosti.

Već površan pokušaj analize organizacije muzejske službe u razvijanim zemljama Istoka i Zapada daje nam upotrebljive zaključke o potrebnom obliku naše mreže muzeja. Svojom se novinom i činjenicom da je najmanje administrativan a najviše osnovan na stručnim razlozima, — ističe švedski SAMDOK sistem. To je svojevrsan pool muzeja po vrstama djelatnosti gdje se vrši usklađivanje djelovanja do mjere zajedničke sheme otkupne politike: pored očitih koristi u racionalizaciji (financijskoj i stručnoj) taj primjer interesnog okupljanja muzeja pokazuje i svoju najdragocjeniju stranu: muzejska djelatnost shvaćena je od strane samih muzejskih radnika, bez obzira na instituciju u kojoj rade, kao jedinstvena. To je i najvažniji duhovni preduvjet za ulazak muzeja u budućnost, — za opstanak. Ne treba naime zaboraviti da muzeji mogu biti pasivne informacijske banke (ako se ne brinu za vlastitu budućnost) ili aktivni, kontradjelatni mehanizmi društvene svijesti (ako svoje poslanstvo odgovorno shvate).

ABSTRACT

A network of museums

Tomislav Šola

In the introductory article on the network of museums the author aims to clarify the essential starting points of the discussion. On the one hand he states that museums in Croatia are burdened with traditionalism, and on the other that they are facing the demands of time and space, which, due to the circumstances, they are unable to meet. The new museum practice and theory has experienced an evident progress in the world. New institutions are founded in order to meet the

needs of life in their community. Our social system has clear and advanced commitments so the fact that the museum service is falling behind cannot be tolerated.

From the author's point of view it would need the coordinated effort of both the community and the museums to improve the professional, social and material status of the museums. The number of well functioning institutions is not enough to make the activities of museums successful. The necessary horizontal and vertical structure can be realized only by common policies, coordinated actions in all segments of the museums' activities, synchronization and unification of information etc. Such cooperation implies the mechanism of professional help, collaboration, and also supervision of professional performance (verification of status, control of standards etc.). The author argues that the necessary terms and conclusions to be realized exist, but there is no agreement within the profession that would be obligatory. He is also of the opinion that the training of museum personnel is also part of the organization of museum networks. Finally, in the introductory article on the problem of planning the activities of all museums in Croatia the author suggests the organization of a museum centre and the drafting of a list of priority tasks.

Mreža muzeja — uvjet jedinstvenog programa zaštite i prezentacije baštine*

Damjan Lapajne

USIZ kulture grada Zagreba, Zagreb

O problematici mreže muzeja napisano je mnogo rasprava, analiza i elaborata koji su, od općeg pristupa do konkretnih rješenja, znatno pridonijeli razrješavanju ove izuzetno važne problematike u razvoju muzejske djelatnosti. Osmi kongres Saveza muzejskih društava Jugoslavije, u Puli 1975. godine, detaljno je raspravljao o toj temi i dao niz vrijednih priloga objavljenih u posebnim brojevima »Muzeologije¹«. Rasprave su nastavljene i na kongresu u Jajcu,² a u međuvremenu, pitanja mreže muzeja, međumuzejske suradnje te vertikalna i horizontalna povezivanja muzejskih ustanova, rješavana su muzejskim zakonima u republikama. Isto zakoni o muzejskoj djelatnosti različito pristupaju problemu mreže muzeja, zajedničko im je nastojanje da se, na osnovu muzejskog dogovaranja, rješavaju problemi međusobne suradnje unutar jedinstveno organizirane muzejske djelatnosti. Međutim, iako su normativni akti, zaključci sa savjetovanja, kongresi